

Vakantie, arbeidsduur en werktijden

P.J. Vos

Het is weer zomer en dus verlaten de West-Europeanen massaal huis en haard; ze gaan op vakantie. Daarbij gaat het om meer dan alleen maar een kwestie van welvaart. Want ook al is vakantie nog niet haalbaar en betaalbaar voor iedereen, in vergelijking tot welvarender staten als de VS en Japan is ze hier toch sterk gedemocratiseerd. Tussen West-Europa enerzijds en de VS en Japan anderzijds bestaat een groot verschil in opvatting over de waarde van vrije tijd en de verdelingsaspecten ervan. Hier een algemeen toegevend recht, daar een individueel te verwerven luxe.

De effectieve arbeidsduur van werknemers met een full-time baan ligt in de Europese Gemeenschap rond de 1.600 uur gemiddeld per jaar. In de VS en Japan komen daar zo'n 400 uur bij. Voor zo'n 100 à 150 uur betreft dat een verschil in vakantieduur, de rest heeft betrekking op de dagelijkse verdeling van vrije tijd en werk. En niet alleen is de arbeidsduur hier korter, ook de momenten waarop wordt gewerkt zijn aan strakkere regelgeving gebonden; de vrije avond en het vrije weekend worden in West-Europa steviger beschermd.

Sommigen zien hierin een probleem. De Westeuropese belangstelling voor vrije tijd, zo denkt men, komt in mindering op het productief vermogen en houdt een concurrentienadeel in. Dat lijkt me een vergissing. Voldoende vrije tijd is een voorwaarde voor de instandhouding van arbeidsvermogen. Daarnaast houdt de wens tot een zinvolle besteding van vrije tijd een krachtig motief in voor inkomensverwerving en dus voor een actieve arbeidsparticipatie. Iets wat zwart-wit gezegd: zonder vrije tijd geen arbeidsvermogen en zonder werk geen echte vrije tijd.

Het productief vermogen wordt wel aangetast door het grote aantal niet-actieven en de lage gemiddelde arbeidsduur van werknemers met een onvolledige baan. Rekening houdend hiermee valt de vergelijking tussen West-Europa, de VS en Japan anders uit dan doorgaans wordt aangenomen. Uitgedrukt in uren per jaar en per lid van de beroepsbevolking kent West-Europa een effectieve arbeidsduur van ruim 1.000 uur, Japan zit op hetzelfde niveau, de VS ongeveer 200 uur daaronder. Nederland en België kijken af van het Westeuropese patroon. Ze zitten maar enige tientallen uren boven de VS, onder meer vanwege het relatief grote aantal arbeidscontracten met een uit-

zonderlijk lage arbeidsduur. De OESO noemt dit 'externe flexibiliteit', in kringen van de vakbeweging is ook de uitdrukking 'pulparbeid' niet ongebruikelijk.

Deze cijfers zijn grotendeels afkomstig van de IG Metall, de grootste vakbond in de BRD, die ze gebruikte om het concurrentie-aspect toe te lichten van zijn streven naar een 35-urige werkweek. Uit Nederlandse en EG-bronnen weten we dat werknemers met een deeltijdbaan of een anderszins beperkt dienstverband in grote meerderheid de voorkeur geven aan een fulltime baan met een dienstverband voor onbepaalde tijd. Voor deze werknemers gaat de op het eerste gezicht wat merkwaardige stelling op dat meer werk tot meer echte vrije tijd leidt. Daarom zou de doelstelling voor wekelijkse arbeidsduur in ons land misschien anders moeten worden geformuleerd dan in Duitsland: niet verkort maar verlenging ervan tot 36 uur.

Het werken in continu-dienst is voor sommige bedrijven onvermijdelijk. In de publieke sector geldt dat bij voorbeeld voor de gezondheidszorg en de politie. In de procesindustrie kan de productie dikwijls om technische redenen niet worden gestopt en elders dwingen de kosten van de kapitaaloutillage tot langere bedrijfstijden. In al deze gevallen is de bedrijfstijd langer dan de gemiddelde arbeidsduur en vallen de werktijden buiten het 'normale' patroon van 8 uur 's morgens tot 5 uur in de namiddag. Een bijzondere reden voor onregelmatige werktijden bestaat in bedrijfstakken als de horeca, het winkelbedrijf en het openbaar vervoer. Wie de avond en de vrije zaterdag wil doorbrengen met

vrienden en familieleden die eveneens vrij zijn, moet op de volledige en klantvriendelijke inzet van het winkelpersoneel gedurende die zelfde uren kunnen rekenen. Deze werktijden hebben de neiging zich naar andere bedrijfstakken voort te planten. Zou het niet handig zijn als de openingstijd van postkantoren, banken en een aantal gemeentelijke diensten samenvalt met die van winkels en horeca en dat uw dagblad ook op zondag uitkomt? De zaterdag is al niet meer heilig.

De flexibilisering van werktijden staat hoog op de agenda in ons land. De gedachte bestaat dat Nederland 'achterligt' op dit gebied en dat het goed is voor de concurrentiepositie en passend in het streven naar individualisering om deze achterstand weg te werken. Dat brengt ons nog iets dichterbij de VS en iets verder weg van het Westeuropese patroon. Voor de bezwaren is opvallend weinig aandacht. Ruimere openingstijden verhogen de kosten van de detailhandel, stimuleren de vervanging van klein- door grootwinkelbedrijven en kunnen leiden tot uitschakeling van maatwerk in de dienstverlening. Ook elders kan maatwerk in werktijden de kwaliteit van de productie nadelig beïnvloeden. Dat zouden we niet moeten willen. De meest voorkomende en Amerikaans aandoende vorm van flexibiliteit, de pulparbeid die geen ruimte biedt voor de ontwikkeling van werkervaring en daardoor de arbeidsvoorziening ondermijnt, zou vanwege de nadelige economische en sociale effecten moeten worden bestreden. En dan moet ook nog worden gewaakt tegen een te hoge werkdruk en een te snelle fysieke slijtage. Bij onregelmatige werktijden ligt de WAO als het ware op de loer.

De Westeuropese opvattingen over de verdeling van werk en vrije tijd zijn mijns inziens veruit superieur aan de Amerikaanse zowel vanuit een economisch als een sociaal gezichtspunt. Een beetje collectivisering op dit punt zou ons land geen kwaad doen. Al was het maar omdat het ons helpt te integreren in West-Europa. Lang leve de Europese opvattingen over vrije tijd.